TEISINGUMO TEISMO (penktoji kolegija) NUTARTIS
2006 m. birželio 13 d.*

Byloje C-336/05

dėl *Tribunal départemental des pensions militaires du Morbihan* (Prancūzija) 2005 m. rugsėjo 7 d. Sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2005 m. rugsėjo 15 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Ameur Echouikh

prieš

Secrétaire d'État aux Anciens Combattants,

TEISINGUMO TEISMAS (penktoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J. Makarczyk, teisėjai R. Schintgen (pranešėjas) ir L. Bay Larsen,

* Proceso kalba: prancūzų.

generalinis advokatas M. Poiares Maduro,
kancleris R. Grass,

manydamas, kad pagal Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalies pirmąją pastraipą klausimas spręstinas motyvuota nutartimi,

susipažinęs su generalinio advokato nuomone,

priima šią

Nutartį

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su 1976 m. balandžio 27 d. Rabate pasirašyto ir 1978 m. rugsėjo 26 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2211/78 Bendrijos vardu patvirtinto Europos Ekonominės Bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimo (OL L 264, p. 1, toliau – Bendradarbiavimo susitarimas) 40–42 straipsnių, 1996 m. vasario 26 d. Briuselyje pasirašyto ir 2000 m. sausio 24 d. Tarybos ir Komisijos sprendimu 2000/204/EB, EAPB Bendrijų vardu patvirtinto Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Maroko Karalystės asociaciją (OL L 70, p. 1, toliau – Asociacijos susitarimas), 64 ir 65 straipsnių, EB 12 straipsnio ir 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 14 straipsnio išaiškinimu.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant bylą tarp A. Echouikh ir *Secrétaire d'État aux Anciens Combattants* dėl pastarojo atsisakymo skirti pirmajam kario invalidumo pensiją.

Teisinis pagrindas

Bendrijos teisės aktai

3 Bendradarbiavimo susitarimo 40–42 straipsniai išdėstyti jo III antraštinėje dalyje, skirtoje bendradarbiavimui darbo srityje.

4 Bendradarbiavimo susitarimo 40 straipsnio pirmojoje pastraipoje nustatoma:

„Bet kurios valstybės narės teritorijoje dirbantys Maroko piliečiai negali būti diskriminuojami dėl pilietybės valstybių narių piliečių atžvilgiu užtikrinant jiems darbo sąlygas ir mokant atlyginimą."

5 Šio susitarimo 41 straipsnio 1 dalyje nustatoma:

„Vadovaujantis tolesnių dalių nuostatomis darbuotojai, turintys Maroko pilietybę, ir visi kartu su jais gyvenantys jų šeimos nariai socialinės apsaugos srityje dėl pilietybės nediskriminuojami tos valstybės narės, kurioje jie dirba, piliečių atžvilgiu."

6 Bendradarbiavimo susitarimo 42 straipsnio 1 dalis išdėstyta taip:

„Baigiantis pirmiesiems metams po šio Susitarimo įsigaliojimo Bendradarbiavimo taryba priima nuostatas dėl 41 straipsnyje nustatytų principų įgyvendinimo."

7 Asociacijos susitarimo 64 ir 65 straipsniai išdėstyti jo VI antraštinės dalies, skirtos, be kita ko, socialiniam bendradarbiavimui, I skyriuje „Darbuotojai".

8 Asociacijos susitarimo 64 straipsnio 1 dalyje numatoma:

„Bet kurios valstybės narės teritorijoje dirbantys Maroko piliečiai negali būti diskriminuojami dėl pilietybės valstybių narių piliečių atžvilgiu užtikrinant jiems darbo sąlygas, mokant atlyginimą ir atleidžiant iš darbo."

9 Šio susitarimo 65 straipsnio 1 dalyje nustatoma:

„Vadovaujantis tolesnių dalių nuostatomis darbuotojai, turintys Maroko pilietybę, ir visi kartu su jais gyvenantys jų šeimos nariai socialinės apsaugos srityje dėl pilietybės nediskriminuojami tos valstybės narės, kurioje jie dirba, piliečių atžvilgiu.

Socialinės apsaugos sąvoka apima socialinės apsaugos sritis, susijusias su ligos ir motinystės išmokomis, invalidumo, senatvės ir maitintojo netekimo išmokomis, išmokomis nelaimingo atsitikimo darbe ir profesinės ligos atveju, išmokomis mirties ir nedarbingumo atveju ir išmokomis šeimai.

<...>"

10 Asociacijos susitarimo 67 straipsnio 1 dalyje numatoma:

„Baigiantis pirmiesiems metams po šio Susitarimo įsigaliojimo Asociacijos taryba priima nuostatas dėl 65 straipsnyje nustatytų principų įgyvendinimo."

11 Šis Asociacijos susitarimas, remiantis jo 96 straipsnio 1 dalimi, įsigaliojo 2000 m. kovo 1 dieną.

12 Minėto 96 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad įsigaliojęs Asociacijos susitarimas pakeičia Bendradarbiavimo susitarimą.

EŽTK

13 EŽTK 14 straipsnis išdėstytas taip:

„Naudojimasis šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais."

14 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo (toliau – Pirmasis protokolas) 1 straipsnis nustato:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. <...>"

Nacionalinės teisės aktai

15 Karių invalidumo pensijų ir karo aukų kodekso (Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de la guerre, toliau – Kodeksas) L. 252-2 straipsnis, išdėstytas šio kodekso VII antraštinėje dalyje „Kai kurių užsieniečių teisė <...> remtis šio kodekso nuostatomis", nustato:

„Užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės, kuriems nepripažįstama *ipso jure* teisė remtis šio kodekso nuostatomis, gali jomis remtis, kai iki žalą sukėlusio

fakto atsiradimo, kuriuo remiamasi kaip suteikiančiu teisę į pensiją, jie kaip šauktiniai arba savanoriai tarnavo Prancūzijos kariuomenėje:

1. Jeigu jie Prancūzijoje arba jų deportacijos iš Prancūzijos metu nukentėjo nuo įvykių, atsiradusių Kodekso pirmosios dalies II knygos III antraštinėje dalyje numatytomis aplinkybėmis.

2. Jeigu jie susirgo dėl priverstinės tarnybos Aljanso prieš sąjungininkus kariuomenėse.

Jų teisių perėmėjai prancūzai taip pat gali jomis remtis.

Šie asmenys netenka teisės remtis šiomis nuostatomis, jeigu jie išsikrausto iš Prancūzijos arba Kodekso L. 137 straipsnyje nurodytų užjūrio teritorijų arba jeigu jie savo prašymu įgyja kitą nei kilmės šalies arba Prancūzijos pilietybę."

16 Kodekso L. 21 straipsnis nustato:

„Prašymai paskirti pensiją priimami neterminuotai."

17 1959 m. gruodžio 26 d. Įstatymo Nr. 59-1454 dėl 1960 m. Finansų įstatymo (1959 m. gruodžio 27 d. *JORF*, p. 12363, toliau – 1959 m. gruodžio 26 d. Įstatymas) 71 straipsnis išdėstytas taip:

„I — Nuo 1961 m. sausio 1 d. pensijos, rentos arba pašalpos iki gyvos galvos, padengiamos iš valstybės arba valstybinių valdžios institucijų biudžeto, kurių gavėjai yra Prancūzijos sąjungai ar Bendrijai priklausančių arba Prancūzijos proteguojamų arba prižiūrimų šalių arba teritorijų piliečiai, jų individualaus gavimo laikotarpiu keičiamos kasmetinėmis frankais mokamomis pašalpomis, apskaičiuotomis remiantis pakeitimo metu galiojančiais minėtų pensijų ir pašalpų tarifais.

II — Sąlygos ir terminai leidimo 1 dalyje numatytų pašalpų gavėjams pasirinkti šią pašalpą pakeisti į vienkartinę nustatyto dydžio pašalpą, kurią sudaro penkios kasmetinės pašalpos, kiekvienu atveju nustatomi dekretais.

<...>"

18 2001 m. lapkričio 30 d. Nutartyje Valstybės taryba (Prancūzija) nusprendė:

„Kadangi pagal Civilių ir karių senatvės pensijų kodekso (*Code des pensions civiles et militaires de retraite*) L. 1 straipsnį <...> pensijos yra piniginės, asmeninės ir iki gyvos galvos mokamos išmokos, į kurias teisę suteikia šiame straipsnyje išvardytų valstybės tarnautojų iki jų išėjimo į pensiją atlikta tarnyba; kadangi dėl to (Paryžiaus administracinis apeliacinis) teismas nepadarė teisės klaidos nuspręsdamas, jog šios pensijos yra skoliniai įsipareigojimai, kurie turi būti vertinami kaip nuosavybė <...> Pirmojo protokolo 1 straipsnio <...> prasme;

Kadangi skirtumas tarp analogiškoje situacijoje esančių asmenų yra diskriminuojantis (EŽTK) 14 straipsnio <...> nuostatų prasme, jeigu jis nėra grindžiamas objektyviais ir pagrįstais motyvais <...>;

Kadangi net iš 1959 m. gruodžio 26 d. Įstatymo 71 straipsnio <...> išdėstymo matyti, jog jame minėtų šalių piliečiai, taikant šias nuostatas, dabar vietoj savo pensijų gauna Civilių ir karių senatvės pensijų kodekso numatytomis sąlygomis neperskaičiuotą pašalpą; todėl neatsižvelgiant į įstatymo leidėjo pradinį ketinimą, išdėstytą šių nuostatų parengiamuosiuose darbuose, teismas nepadarė teisės klaidos nuspręsdamas, jog šis straipsnis pensininkams sudarė nevienodas sąlygas dėl jų pilietybės;

Kadangi senatvės pensijos valstybės pareigūnams yra kitoks atlyginimas, skirtas užtikrinti jiems materialines gyvenimo sąlygas, atitinkančias jų praeityje užimtas pareigas; kadangi skiriasi buvusių Prancūzijos valstybės pareigūnų situacija, atsižvelgiant į tai, ar jie yra Prancūzijos, ar nepriklausomomis tapusių valstybių piliečiai, ir senatvės pensijų objekto atžvilgiu ji nepateisina nevienodų sąlygų sudarymo; kadangi iš 1959 m. gruodžio 26 d. Įstatymo 71 straipsnio <...> nuostatų parengiamųjų darbų išplaukia, jog šių nuostatų tikslas buvo, be kita ko, parodyti šiame straipsnyje nurodytų šalių nepriklausomybės pasekmes ir nuo to laiko jų atskirą nuo Prancūzijos ekonominį vystymąsi, todėl jos nepagrindžia šių pensijų perskaičiavimo remiantis pasikeitusiu Prancūzijos valstybės tarnautojų atlyginimu, ir šiomis nuostatomis sudarytos nevienodos sąlygos pensijų gavėjams vien dėl pastarųjų pilietybės negali būti laikomos pagrįstu kriterijumi, kuriuo siekiama šio tikslo; kadangi dėl šio fakto šios nuostatos yra nesuderinamos su (EŽTK) 14 straipsniu <...>, teismas nepadarė teisės klaidos, nuspręsdamas, kad jos negalėjo pateisinti gynybos ministro atsisakymo patenkinti X prašymą <...>“

19 Nacionalinės teisės aktai buvo pakeisti 2002 m. gruodžio mėnesį, bet užsienio šalių piliečiams, esantiems tokioje pat situacijoje, kaip ir A. Echouikh, šie pakeitimai netaikomi.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

20 Iš pagrindinės bylos medžiagos matyti, kad 1930 m. gimęs Maroko pilietis A. Echouikh, gyvenantis Prancūzijoje, nuo 1949 m. rugpjūčio 19 d. iki 1964 m. rugpjūčio 16 d. tarnavo Prancūzijos kariuomenėje.

21 2002 m. sausio 28 d. pagal Kodekso L. 252-2 straipsnį jis pateikė prašymą paskirti kario invalidumo pensiją, remdamasis ligos, kuria susirgo 1953 m. vasario 26 d. Saigone, tarnaudamas Prancūzijos kariuomenėje, pasekmėmis.

22 Nors dėl šio prašymo buvo laikinai pripažintas faktas, suteikiantis teisę į pensiją, apskaičiuotą remiantis 10 % invalidumo, atsiradusio dėl tarnybos, objektu, 2004 m. gegužės 24 d. gynybos ministras sprendimu prašymą atmetė, motyvuodamas tuo, kad jai taikomas 1959 m. gruodžio 26 d. Įstatymo 71 straipsnis, pagal kurį Prancūzijos Respublika nuo 1961 m. sausio 1 d. nebepripažįsta bet kokios naujos teisės pagal minėtą kodeksą jame nurodytų trečiųjų valstybių, tarp jų ir Maroko Karalystės, piliečiams.

23 2004 m. liepos 6 d. A. Echouikh dėl šio sprendimo pareiškė ieškinį *Tribunal départemental des pensions militaires du Morbihan.*

24 Grįsdamas savo ieškinį A. Echouikh tvirtina, jog aišku, kad jis gyvena Prancūzijos teritorijoje ir kad žalą sukėlęs įvykis, kuriuo remiamasi prašyme paskirti pensiją, atsirado jam tarnaujant Prancūzijos kariuomenėje. Kadangi jis atitinka visas nacionalinėje teisėje nustatytas sąlygas gauti prašomą išmoką, išskyrus sąlygą dėl Prancūzijos pilietybės, minėtas sprendimas atsisakyti ją paskirti pažeidė bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės draudimo principą, kuris, konkrečiai kalbant, yra įtvirtintas Asociacijos susitarime ir EŽTK, nes atsisakymas jam skirti pensiją išimtinai pagrįstas faktu, jog prašymą pateikęs asmuo yra Maroko pilietis.

25 Pripažindamas, kad nebūtų jokios kliūties paskirti A. Echouikh prašomą pensiją, jei jis būtų Prancūzijos pilietis, vyriausybės komisaras prie prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo priešingai teigia, jog A. Echouikh, kuris nebetarnauja Prancūzijos kariuomenėje, negali pagrįstai remtis Asociacijos susitarimu, nes jo 64 straipsnis taikomas tik Maroko pilietybę turintiems darbuotojams, „dirbantiems" priimančiosios valstybės teritorijoje, ir šis terminas reiškia, kad suinteresuotasis asmuo privalo vykdyti apmokamą profesinę veiklą. Be to, šio susitarimo 65 straipsnis iš tikrųjų taikomas socialinės apsaugos srityje, o ši byla susijusi tik su nacionalinės teisės aktų taikymu karių invalidumo pensijų ir anksčiau Prancūzijai priklausiusių valstybių piliečių teisių srityje.

26 Esant tokioms aplinkybėms *Tribunal départemental des pensions militaires du Morbihan* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar (Asociacijos) susitarimo 64 ir 65 straipsniai yra tiesiogiai veikiantys?

2. Jei dėl kokių nors priežasčių šis <...> susitarimas šioje byloje būtų netaikytinas, ar skirto jį pakeisti <...> Bendradarbiavimo susitarimo 40–42 straipsniai yra tiesiogiai veikiantys?

3. Ar Maroko pilietis, tarnavęs valstybės narės kariuomenėje, įskaitant tarnybą ir už šios valstybės teritorijoje ribų, patenka į „darbuotojų" kategoriją, kaip ją apibrėžia (Asociacijos) susitarimo 64 ir 65 straipsniai bei <...> Bendradarbiavimo susitarimo 40–42 straipsniai?

4. Ar, neatsižvelgiant į tai, kad nurodytos šių su Maroko Karalyste 1976 m. ir 1996 m. pasirašytų susitarimų nuostatos yra tiesiogiai veikiančios, Maroko pilietis, su sąlyga, kad jis patenka į „darbuotojų" kategoriją, numatytą minėtose nuostatose dėl Bendrijos teisės sistemos, gali remtis tiesioginiu bendrojo nediskriminavimo dėl pilietybės principo, kurį garantuoja EB 12 straipsnis <...> ir (EŽTK) 14 straipsnis, taikymu?

5. Ar kario invalidumo pensija, kurios dėl karo tarnybos metu įvykusio nelaimingo atsitikimo ar ligos sukeltų pasekmių reikalauja valstybės narės kariuomenėje tarnavęs Maroko pilietis, priskirtina atlyginimo už darbą kategorijai, numatytai (Asociacijos) susitarimo 64 straipsnyje, ar socialinio draudimo išmokai, įtvirtintai šio susitarimo 65 straipsnyje?

6. Ar (Asociacijos) susitarimo 64 ir 65 straipsniai ir iki šio susitarimo įsigaliojimo <...> Bendradarbiavimo susitarimo 40–42 straipsniai bei EB 12 straipsnis <...> ir

(EŽTK) 14 straipsnis draudžia valstybei narei remtis ribojančio pobūdžio savo vidaus teisės nuostatomis, susijusiomis su Maroko pilietybe, siekiant:

— atsisakyti paskirti jam kario invalidumo pensiją, kuri be šio apribojimo būtų paskirta jos piliečiams, kaip ir jis nuolat gyvenantiems jos teritorijoje ir esantiems tokioje pat situacijoje, kaip ir jis, bei tarnavusiems jos kariuomenėje tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip ir jis?

— taikyti jam kitokias nei savo piliečiams karių pensijų, skirtų atlyginti žalą, atsiradusią dėl tarnybos kariuomenėje metu įvykusio nelaimingo atsitikimo ar ligos pasekmių, skyrimo, apskaičiavimo ir mokėjimo trukmės sąlygas?

7. Ar aplinkybės, kad suinteresuotasis asmuo prašymo paskirti pensiją pateikimo dieną nedirba ir kad liga ar nelaimingas atsitikimas, kurie yra prašymo pagrindas, atsirado ar įvyko ankstesnės karo tarnybos metu, t. y. nuo 1949 m. rugpjūčio 19 d. iki 1964 m. rugpjūčio 16 d., už valstybės narės, kurioje jis atlieka karo tarnybą, teritorijos ribų, būtent Saigone, keistų atsakymų į pateiktus ankstesnius klausimus turinį?"

Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo

27 Teisingumo Teismui pateiktose rašytinėse pastabose Prancūzijos vyriausybė teigia, kad jam nereikia atsakyti į pateiktus klausimus.

28 Iš tikrųjų 2005 m. rugpjūčio 10 d. priėmus nutartį, kurioje Valstybės taryba nusprendė, kad 1959 m. gruodžio 26 d. Įstatymo 71 straipsnis nesudarė kliūties tam, kad net ir po 1961 m. sausio 1 d. pateiktas prašymas paskirti pensiją turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į suinteresuotojo asmens teises, kurias jam prašymo pateikimo dieną suteikia pensijas reglamentuojantys teisės aktai, 2005 m. gruodžio 12 d. kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos nusprendė patenkinti A. Echouikh prašymą. Jis taip pat gavo pilną kompensaciją, todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme nagrinėjama byla neteko dalyko.

29 Atsakydamas į Teisingumo Teismo kanclerio laišką, kuriuo buvo klausiama, ar šiomis aplinkybėmis *Tribunal départemental des pensions militaires du Morbihan* nori palaikyti savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pastarojo teismo pirmininkas pabrėžė, kad pagal A. Echouikh 2006 m. vasario 2 d. teismo posėdyje pateiktą informaciją, pirma, tam, kad pastarasis galėtų gauti prašomą paskirti kario invalidumo pensiją, dar reikia atlikti veiksmus ir, antra, kompetentingos valdžios institucijos nenorėjo mokėti jam delspinigių, nes jis neatsisakė savo ieškinio.

30 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pirmininkas pridūrė, kad netgi jeigu tokiomis aplinkybėmis pensija būtų paskirta remiantis nacionalinio teismo sprendimu, taikomu Tuniso piliečiui, ir formaliai nebūtų panaikintos atitinkamos teisinės nuostatos, pateikti klausimai išlieka svarbūs, be kita ko, siekiant įvertinti Prancūzijos valdžios institucijų vėlavimo, kuris iki šios dienos nėra kompensuotas, patenkinti A. Echouikh 2002 m. sausio 28 d. pateiktą prašymą paskirti pensiją vien dėl to, jog šis asmuo yra Maroko pilietis, neteisėtumą Bendrijos teisės reikalavimų atžvilgiu.

31 Todėl *Tribunal départemental des pensions militaires du Morbihan* 2006 m. vasario 2 d. nusprendė neatsiimti savo prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

32 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką tik bylą nagrinėjantys nacionaliniai teismai, kurie privalo prisiimti atsakomybę dėl būsimo sprendimo priėmimo, atsižvelgdami į kiekvienos bylos aplinkybes, turi įvertinti reikalingumą pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad galėtų priimti savo sprendimą, bei Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą (žr., *inter alia*, 2001 m. kovo 13 d. Sprendimo *PreussenElektra*, C-379/98, Rink. p. I-2099, 38 punktą ir 2003 m. birželio 12 d. Sprendimo *Schmidberger*, C-112/00, Rink. p. I-5659, 31 punktą).

33 Todėl, kadangi bylos medžiagoje nėra informacijos, akivaizdžiai rodančios, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašomas Bendrijos teisės išaiškinimas neturi jokio ryšio su pagrindinės bylos faktinėmis aplinkybėmis ar dalyku arba kad sprendime, kuriuo pateikiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, iškelta problema yra hipotetinio pobūdžio, Teisingumo Teismas turi priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateiktų klausimų.

Dėl prejudicinių klausimų

34 Pagal Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalies pirmąją pastraipą, jeigu atsakymą į klausimą, dėl kurio Teisingumo Teismui yra pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, galima aiškiai nustatyti iš teismo praktikos, Teismas, išklausęs generalinį advokatą, bet kada gali spręsti klausimą motyvuota nutartimi, kurioje nurodoma atitinkama Teismo praktika. Teisingumo Teismas mano, jog toks yra pagrindinės bylos atvejis.

35 Septyniais klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Bendradarbiavimo susitarimo 40–42 straipsniai, Asociacijos susitarimo 64 ir 65 straipsniai, EB 12 straipsnis bei

EŽTK 14 straipsnis turi būti aiškinami kaip draudžiantys priimančiajai valstybei atsisakyti paskirti kario invalidumo pensiją Maroko piliečiui, tarnavusiam šios valstybės kariuomenėje ir gyvenančiam šios valstybės teritorijoje vien dėl to, kad suinteresuotasis asmuo yra Maroko pilietis.

36 Pirmiausia reikia konstatuoti, kad atsižvelgiant, pirma, į Asociacijos susitarimo 96 straipsnio nuostatas, pagal kurias nuo susitarimo įsigaliojimo dienos, t. y. nuo 2000 m. kovo 1 d., jis pakeičia Bendradarbiavimo susitarimą, ir, antra, į tai, kad A. Echouikh pateikė prašymą paskirti pensiją 2002 m. sausio 28 d., tik Asociacijos susitarimas gali būti *ratione temporis* taikomas pagrindinės bylos faktams.

37 Be to, atsižvelgiant į šiuo atveju prašomos išmokos pobūdį, iš pradžių reikia išnagrinėti minėto susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmojoje pastraipoje nustatytas sąlygas.

38 Siekiant pateikti prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusiam teismui naudingą atsakymą, reikia išnagrinėti, pirma, klausimą, ar asmuo gali remtis nurodyta Asociacijos susitarimo nuostata nacionaliniame teisme, ir, jeigu atsakymas į šį klausimą bus teigiamas, antra, nustatyti šioje nuostatoje įtvirtinto nediskriminavimo principo apimtį.

Dėl Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmosios pastraipos tiesioginio veikimo

39 Šiuo atžvilgiu svarbu priminti, kad iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, jog Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalis yra tiesiogiai veikianti, vadinasi, subjektai, kuriems ji taikoma, turi teisę ja remtis nacionaliniuose

teismuose (žr. 1991 m. sausio 31 d. Sprendimo *Kziber*, C-18/90, Rink. p. I-199, 15–23 punktus; 1994 m. balandžio 20 d. Sprendimo *Yousfi*, C-58/93, Rink. p. I-1353, 16–19 punktus ir 1996 m. spalio 3 d. Sprendimo *Hallouzi-Choho*, C-126/95, Rink. p. I-4807, 19 ir 20 punktus; 2003 m. vasario 12 d. Nutarties *Alami*, C-23/02, Rink. p. I-1399, 22 punktą ir 2004 m. balandžio 27 d. Nutarties *Haddad*, C-358/02, nepaskelbta Rinkinyje, 26 punktą; pagal analogiją taip pat žr. 1995 m. balandžio 5 d. Sprendimo *Krid*, C-103/94, Rink. p. I-719, 21–24 punktus ir 1998 m. sausio 15 d. Sprendimo *Babahenini*, C-113/97, Rink. p. I-183, 17–18 punktus, priimtus dėl 1976 m. balandžio 26 d. Alžyre pasirašyto ir 1978 m. rugsėjo 26 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2210/78 Bendrijos vardu patvirtinto Europos ekonominės bendrijos ir Alžyro Liaudies Demokratinės Respublikos bendradarbiavimo susitarimo (OL L 263, p. 1; toliau – EEB-Alžyro susitarimas), 39 straipsnio 1 dalies, suformuluotos lygiai taip pat, kaip ir minėta 41 straipsnio 1 dalis).

40 Tačiau Europos Bendrijų Komisija teisingai pabrėžė, kad visą šią Teisingumo Teismo praktiką buvo galima taikyti Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 daliai, suformuluotai identiškai Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 daliai, ir kad pirmuoju susitarimu, be to, siekiama tiesiogiai pratęsti tikslus, kuriais pagrįstas Bendradarbiavimo susitarimas.

41 Reikia pridurti, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką, kuri buvo priminta šios nutarties 39 punkte, Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalis ir EEB-Alžyro susitarimo 39 straipsnio 1 dalis, kurios numato bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės draudimą Maroko ir Alžyro piliečių socialinės apsaugos srityje priimančiosios valstybės narės piliečių atžvilgiu, yra tiesioginio veikimo, nepaisant to, kad šiuose susitarimuose numatyta Bendradarbiavimo taryba nepriėmė Bendradarbiavimo susitarimo 42 straipsnio 1 dalį ir EEB-Alžyro susitarimo 40 straipsnio 1 dalį įgyvendinančių nuostatų dėl minėtų susitarimų atitinkamai 41 ir 39 straipsniuose įtvirtintų principų įgyvendinimo (1999 m. gegužės 4 d. Sprendimo *Sürül*, C-262/96, Rink. p. I-2685, 66 punktas).

42 Kadangi pagrindai yra identiški, tokios pačios išvados taikytinos ir Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmosios pastraipos atžvilgiu, todėl tai, kad pagal šio susitarimo 67 straipsnio 1 dalį įsteigta Asociacijos taryba nepriėmė sprendimo, neturi reikšmės.

Dėl Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmosios pastraipos apimties

43 Siekiant nustatyti Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmojoje pastraipoje įtvirtinto nediskriminavimo principo apimtį, reikia patikrinti, pirma, ar A. Echouikh situacijoje esantis asmuo yra šioje nuostatoje nurodytas „darbuotojas" ir, antra, ar tokia kario invalidumo pensija, kuri nagrinėjama pagrindinėje byloje, priklauso „socialinės apsaugos" sričiai tos pačios nuostatos prasme.

44 Pirma, dėl šios nuostatos taikymo asmenims srities Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalyje minima sąvoka „darbuotojas" taikoma ir aktyviems darbuotojams, ir asmenims, palikusiems darbo rinką sulaukus pensinio amžiaus arba nukentėjusiems dėl rizikos, suteikiančios teisę į pašalpas kitose socialinės apsaugos srityse (konkrečiai žr. minėto sprendimo *Kziber* 27 punktą ir minėtos nutarties *Alami* 27 punktą).

45 Kadangi Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalis ir Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmoji pastraipa suformuluotos vienodai, ši Teisingumo Teismo praktika pagal analogiją taikoma pastarajai nuostatai.

46 Todėl aplinkybė, kad A. Echouikh nebedirbo savo prašymo paskirti kario invalidumo pensiją pateikimo dieną, nereiškia, jog šis asmuo nepatenka į šios nuostatos taikymo asmenims sritį.

47 Dėl fakto, kad suinteresuotasis asmuo tarnavo priimančiosios valstybės narės kariuomenėje, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, jog asmuo, kuris privalomai arba savanoriškai atlieka karinę tarnybą, turi būti laikomas „darbuotoju", atsižvelgiant į pavaldumo ryšį, apibūdinantį šią karinės tarnybos prievolę, už kurią jis gauna atlyginimą (šia prasme pagal analogiją žr. 1997 m. lapkričio 13 d. Sprendimo *Grahame ir Hollanders*, C-248/96, Rink. p. I-6407, 27–33 punktus).

48 Vadinasi, tokiomis sąlygomis aišku, kad A. Echouikh, Maroko pilietis, kuris vykdė apmokamą veiklą Prancūzijoje, valstybėje narėje, kurioje jis gyvena, turi būti laikomas „darbuotoju" Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmosios pastraipos prasme.

49 Antra, kalbant apie Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmojoje pastraipoje įtvirtinto nediskriminavimo principo materialinę taikymo sritį, reikia konstatuoti, kad šios dalies antroji pastraipa aiškiai nurodo invalidumo išmokas socialinės apsaugos srityse, kurias apima šis straipsnis.

50 Be to, Teisingumo Teismas pakartotinai nusprendė (minėtų sprendimų *Kziber* 25 punktas; *Yousfi* 24 punktas ir *Hallouzi-Choho* 25 punktas; minėtų nutarčių Alami 23 punktas ir *Haddad* 27 punktas bei pagal analogiją – minėtų sprendimų *Krid* 32 punktas ir *Babahenini* 26 punktas), kad Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalies sąvoka „socialinė apsauga" reiškia tą patį, ką ir identiška

1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, iš dalies pakeisto ir atnaujinto 1996 m. gruodžio 2 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 118/97 (OL L 28, 1997, p. 1, toliau – Reglamentas Nr. 1408/71), sąvoka.

51 Remiantis tais pačiais motyvais, kurie išdėstyti šios nutarties 40 ir 45 punktuose, ši Teisingumo Teismo praktika pagal analogiją taikoma Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmajai pastraipai.

52 Reglamento Nr. 1408/71 4 straipsnio 1 dalyje išvardytos šio reglamento taikymo sričiai priklausančios socialinės apsaugos sritys, kurioms aiškiai priklauso šios dalies b punkte nurodytos „invalidumo išmokos".

53 Todėl tokios pagrindinėje byloje nagrinėjamos rūšies išmokos priklauso Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmosios pastraipos materialinei taikymo sričiai.

54 Aplinkybės, kuriomis remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kad A. Echouikh pateiktą prašymą paskirti invalidumo pensiją pagrindžianti liga atsirado tolimoje praeityje, t. y. nuo 1949 m. iki 1964 m., ir už priimančiosios valstybės narės teritorijos ribų, nedaro įtakos šiai išvadai. Iš tikrųjų, pirma, aišku, kad į šį veiklos, atliktos valstybės, kuri buvo suinteresuotojo asmens darbdavys, tarnyboje laikotarpį buvo atsižvelgta apskaičiuojant išmoką ir per jį atsirado minėtą prašymą pagrindžianti liga, todėl šiuo atveju egzistavo glaudus ryšys tarp jo ir susijusios

valstybės narės (šia prasme žr. 1993 m. kovo 30 d. Sprendimo *De Wit*, C-282/91, Rink. p. I-1221, 21 punktą). Antra, minėtu laikotarpiu atsiradusi liga yra situacija, susidariusi iki Asociacijos susitarimo įsigaliojimo, todėl bet kokias jos sukeltas pasekmes ateityje, pavyzdžiui, galimybę remiantis šios ligos pasekmėmis gauti kario invalidumo pensiją, reglamentuoja šis susitarimas nuo jo įsigaliojimo dienos, būtent jo 65 straipsnio 1 dalis, nes jo taikymas tokiam prašymui paskirti pensiją negali būti laikomas darančiu poveikį anksčiau už šį įsigaliojimą atsiradusiai situacijai (šia prasme pagal analogiją žr. 2002 m. sausio 29 d. Sprendimo *Pokrzeptowicz-Meyer*, C-162/00, Rink. p. I-1049, 49–52 punktus).

55 Galiausiai iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos taip pat išplaukia, kad Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės marokiečių migruojančių darbuotojų ir su jais gyvenančių šeimos narių socialinės apsaugos srityje valstybių narių, kuriose jie dirbo, piliečiais atžvilgiu nebuvimo principas reiškia, jog šioje nuostatoje nurodyti asmenys turi būti traktuojami taip, lyg jie būtų susijusių valstybių narių piliečiai (konkrečiai žr. minėtų sprendimo *Hallouzi-Choho* 35 punktą ir nutarties *Alami* 30 punktą).

56 Todėl šis principas reikalauja, kad asmenys, kurie patenka į minėtos Bendradarbiavimo susitarimo nuostatos taikymo sritį, galėtų reikalauti socialinių išmokų tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip ir priimančiosios valstybės narės piliečiai, ir pastaroji valstybė teisės aktuose negali jiems nustatyti papildomų arba griežtesnių sąlygų, palyginti su jos piliečiams taikomomis sąlygomis (konkrečiai žr. minėtų sprendimo *Hallouzi-Choho* 36 punktą ir nutarties *Alami* 31 punktą bei pagal analogiją – minėtų sprendimų *Babahenini* 29 punktą ir *Sürül* 97 punktą).

57 Dėl to nesuderinamu su minėtu nediskriminavimo principu reikia laikyti ne tik susijusios valstybės narės pilietybės reikalavimo taikymą Bendradarbiavimo susitarimo 41 straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims, bet taip pat ir visų kitų sąlygų, kurių nereikalaujama iš piliečių, taikymą (konkrečiai žr. minėtų sprendimo *Hallouzi-Choho* 37 punktą ir nutarties *Alami* 32 punktą bei pagal analogiją – minėto sprendimo *Babahenini* 30 punktą).

58 Remiantis šios nutarties 40, 45 ir 51 punktuose išdėstytais motyvais, tokios patyčios išvados pagal analogiją turi būti taikomos ir Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmajai pastraipai.

59 Tačiau šiuo atveju aišku, kad pagrindinėje byloje nagrinėjama nacionalinė teisė neleidžia paskirti kario invalidumo pensijos Maroko piliečiui vien dėl prašymą pateikusio asmens pilietybės.

60 Vadinasi, tokie teisės aktai atrodo nesuderinami su Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmojoje pastraipoje įtvirtintu nediskriminavimo principu. Iš tikrųjų iš šio principo išplaukia, kad iš Maroko piliečio, tarnavusio priimančiosios valstybės narės, kurios teritorijoje jis gyvena, kariuomenėje, bei atitinkančio visas nustatytas sąlygas gauti tokią pagrindinėje byloje nagrinėjamą išmoką, išskyrus su pilietybe susijusią sąlygą, negalima atimti teisės į šią išmoką vien dėl jo pilietybės (pagal analogiją konkrečiai žr. minėtų sprendimų *Krid* 40 punktą ir *Babahenini* 31 punktą).

61 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nereikia priimti sprendimo dėl kitų prejudicinių klausimų aspektų.

62 Pirma, kadangi toks Maroko pilietis, kaip antai A. Echouikh, nacionaliniuose teismuose gali remtis Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmąja pastraipa, siekdamas išvengti susitarimui prieštaraujančių vidaus teisės normų taikymo, nebereikia aiškinti šio susitarimo 64 straipsnio.

63 Antra, EB 12 straipsnis, įtvirtinantis bendrąjį nediskriminavimo principą dėl pilietybės, savarankiškai taikomas tik Bendrijos teisės reglamentuojamoms situacijoms, kurioms pastaroji nenumato specialių nediskriminavimo taisyklių (šia prasme konkrečiai žr. minėto sprendimo *Sürül* 64 punktą; 2003 m. birželio 26 d. Sprendimo *Skandia ir Ramstedt*, C-422/01, Rink. p. I-6817, 61 punktą ir 2006 m. vasario 16 d. Sprendimo *Öberg*, C-185/04, Rink. p. I-1453, 25 punktą). Tačiau minėtas bendrasis principas specialiai suformuluotas socialinės apsaugos srityje, būtent Asociacijos susitarimo 65 straipsnyje.

64 Galiausiai pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką (konkrečiai žr. minėto sprendimo *Schmidberger* 71–73 punktus ir minėtą Teisingumo teismo praktiką) pagrindinės teisės yra sudedamoji bendrųjų teisės principų, kurių laikymąsi užtikrina Teisingumo Teismas, dalis, todėl pastarasis vadovaujasi valstybių narių bendrosiomis konstitucinėmis tradicijomis ir tarptautinių dokumentų žmogaus teisių apsaugos srityje, kuriuos priimant dalyvavo valstybės narės arba prie kurių jos prisijungė, gairėmis. EŽTK šiame kontekste turi ypatingą reikšmę. Šioje Teisingumo Teismo praktikoje nustatyti principai buvo patvirtinti Suvestinio Europos akto preambulėje, o vėliau – ES sutarties F straipsnio 2 dalyje. Iš to išplaukia, kad Bendrijoje negali būti priimamos, pripažįstamos ir garantuojamos priemonės, nesuderinamos su pagarba žmogaus teisėms.

65 Vis dėlto šiuo atžvilgiu pakanka pažymėti, ši nutartis apsiriboja tik Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmosios pastraipos išaiškinimu, kuris yra suderinamas su EŽTK 14 straipsnio ir Pirmojo protokolo 1 straipsnio reikalavimais, kuriuos, *inter alia*, išaiškino Europos Žmogaus Teisių Teismas 1996 m. rugsėjo 16 d. Sprendime *Gaygusuz prieš Austriją* (*Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV, p. 1129); taigi Teisingumo Teismas pateikia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui visus išaiškinimo kriterijus, reikalingus jam vertinant nagrinėjamos nacionalinės teisės suderinamumą su EŽTK garantuojamomis pagrindinėmis teisėmis, kurių laikymąsi užtikrina Teisingumo Teismas.

66 Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus argumentus, į pateiktus klausimus reikia atsakyti taip, kad Asociacijos susitarimo 65 straipsnio 1 dalies pirmoji pastraipa turi būti aiškinama kaip draudžianti priimančiajai valstybei narei atsisakyti suteikti kario invalidumo pensiją Maroko piliečiui, tarnavusiam šios valstybės kariuomenėje ir gyvenančiam šios valstybės teritorijoje, vien dėl to, kad suinteresuotasis asmuo yra Maroko pilietis.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

67 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (penktoji kolegija), nusprendžia:

1996 m. vasario 26 d. Briuselyje pasirašyto ir 2000 m. sausio 24 d. Tarybos ir Komisijos sprendimu 2000/204/EB, EAPB Bendrijų vardu priimto Europos ir Viduržemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Maroko Karalystės asociaciją 65 straipsnio 1 dalies pirmąją pastraipą reikia aiškinti kaip draudžiančią priimančiajai valstybei narei atsisakyti suteikti kario invalidumo pensiją Maroko piliečiui, tarnavusiam šios valstybės kariuomenėje ir gyvenančiam šios valstybės teritorijoje, vien dėl to, kad suinteresuotasis asmuo yra Maroko pilietis.

Parašai.